

A Magyar Haltani Társaság hírei

KŐSÜLLŐ (*SANDER VOLGENSIS*) A TARNÁBAN

„Többnyire ragaszkodik a nagyobb víztérhez, ahol a rosszabb vízminőséget is elviseli, de kis vizekben nemigen találjuk meg” – olvasható a kősüllőről Harka és Sallai Magyarország halfaunája c. könyvében. A „nemigen” kifejezés hangsúlyos része a „nem”, de olykor az „igen” is érvényesülhet. Utóbbira példa az a 79 milliméteres ivadék, amely 2005. szeptember 3-án a Zagyva felső, bányaterenyei szakaszán, a Maconkai-víztározó alatt került elő. Újabb példaként egy nagyobb, 23 centiméteres példány említhető, amelyet a Tarnából fogtunk Zarárnál, 2010. augusztus 22-én. A kősüllő azonban az alkalmi észlelések ellenére is csupán járulékos tagja e vízszakaszok halközösségének, időnkénti megjelenése valószínűleg a vízrendszeren létesített, horgászati hasznosítású víztározóknak tudható be.

Szepesi Zsolt, Harka Ákos

KŐSÜLLŐ (*SANDER VOLGENSIS*) AZ AKVÁRIUMBAN

Első kősüllőmet egy júniusi hajnalon fogtam a balatonfüredi mólónál, táplival, azaz csalihalfogó emelőhálóval. Először azt hittem, sügér, mert a fickádozó halon a határozott harántcsíkozás tűnt fel, amely nagyobb rokonától, a süllőtől különbözteti meg. Csak a vödörben, a megfogott küszök közé helyezve láttam meg, hogy itt egy kősüllővel van dolgom, azzal a ragadozóval, mely hálóba ritkán kerül, de ahol egy feltűnik, ott valószínűleg egész raj tartózkodik, nem hiába nevezi a népnyelv bandárnak.

A Magyar Haltani Társaság nyílt, internetes szavazásán 2011-ben a kősüllőt (*Sander volgensis*) választottuk az év halának. Meg is érdemli ezt a címet és a vele járó nagyobb figyelmet, mert állománya érezhetően fogyatkozik, a törvény pedig szinte semmiféle védelmet nem biztosít számára. Egy horgász naponta akár három kilogrammnyit is hazavihet belőle (ez a megengedett maximális mennyiség), és ez gyakrabban előfordul, mint gondolnánk, hiszen a kősüllő, mint írtam, rajban jár. Többször tanúja voltam, amint dunai horgászok egymás után kapkodták ki a kisebb-nagyobb kősüllőket, mikor eléjük került egy-egy raj, fél óra alatt akár húszat-harmincat is fogtak belőlük. Ha belegondolunk, egy természetes vízben ritkán van

jelen egy őshonos halfajból az optimálisnál több példány, így amit a horgászok kifognak, az mind a szükséges és rendjén való egyedszámot apasztja, minden kifogott példány hiányzik az élőhelynek megfelelő létszámú életközösségből.

Kirándulásaim során süllővel szinte mindig, kősüllővel pedig szinte soha nem találkozom. A fent leírt esetet követően hálomba egy sem került többé, horgász barátaimtól kapott példányok akváriumi tartásából származnak tapasztalataim.

A süllő és a kősüllő nehezen viseli a környezetváltozást, egyik akváriumból a másikba téve is olyan stresszhatás érheti őket, amittől legyengül az immunrendszerük, utat nyitva különféle gyors lefolyású betegségeknek, például a darakórnak. Jól megszokott, oxigéndús, tiszta vízű helyen viszont az akvárium urai lehetnek, minden olyan halra veszélyesek, mely a szájukon befér.

A kősüllő azonos méretű süllő vagy csuka mellett tartva csak másodhegedűs lehet az akváriumban. Lassabban is nő nagyobb rokonánál. Ugyanabban a medencében élő, tehát ugyanazon a koszton nevelkedő, nála lényegesen kisebb süllő-növendékek néhány hónap alatt utoléri, sőt, leghagyják a növekedésben. A süllő mohó ragadozó, nemigen válogat a prédában, elnyeli a tüskés hátú durbincset, rejtőzködő gébet, villámgyors kűszet és saját kisebb fajtársait egyaránt. Lesből támadva és gyorsasági versenyben is ritkán marad alul. Halon kívül más táplálékot csak alkalmilag és ímmel-ámmal fogyaszt. Szereti fejfelé fordítani a megfogott halakat, de ez nem mindig sikerül neki, többször megesik, hogy farokkal előre nyel. Állkapcsa nem olyan erős, mint a csukáé, a megfogott kishal sokszor még életben van és vergődik a nyeléskor, ezért a süllő csak nagyon apró és gyors mozdulatokkal próbál rajta fogást váltani. Ha több halat kap egyszerre, rendszerint a legkisebbekkel kezdi a vadászatot.

A kősüllő akváriumban kissé félénkebben viselkedik a süllőnél, viszont valamivel kevésbé érzékeny a környezetváltozásra, és szívesen eszik kishalakon kívül földigilisztát és más gerincteleneket is. Mivel a süllőnél kisebb a szája, előnyben részesíti a kis halakat, az egészen aprókat. Ám ha nincs más, legyűri a saját testének egynegyedét kitevő prédát is. Szeret fagyókerek vagy kövek közé bújni és onnan leselkedni apró halakra, de a nyílt vízteret, ahogy a szabad természetben, úgy akváriumban is igényli. Búvóhelyéről legszívesebben éjjel jön elő. Ha sötétben zseblámpával rávilágítunk, nagy szeme – a többi sügérfélléhez hasonlóan – úgy visszaveri a fényt, mint a kutyaké vagy macskaké. Társas hajlamát akváriumban nem tudtam megfigyelni, mivel egyszerre mindig

csak egyet tartottam. Más fajú halakkal, süllőkkel vagy vele azonos nagyságú békés halak rajával szemlátomást nem szívesen vegyül.

Anyagcseréje gyors, naponta-kétnaponta etetni kell, különben lesóványodik, hasa homorúvá lapul. Ez a fajta fogyás még nem veszélyes, egyetlen kiadós etetéssel megszüntethető.

A kőszűlő közepes nagyságú példányai (a kisebbekre méretkorlátozás van érvényben) szép és hálás akváriumi halak lehetnek, ha van számukra megfelelően tágas medencénk, melyben eleget mozoghatnak, és kedvükre élhetnek ragadozóéletüket.

Szendőfi Balázs

MENYHAL (*LOTA LOTA*) A TARNÁBAN

Az utóbbi évtizedben jelentős erőfeszítések történtek a Zagyva-vízrendszer halfaunájának feltárása érdekében. E kutatások nem igazolták a menyhal (*Lota lota*) jelenlétét a vízrendszerben, azonban szórványos és alkalomszerű előfordulásáról a horgászok beszámolóai alapján volt tudomásunk. Ezek szerint a menyhal a Zagyvában Szentlőrinc-kútáig, a Tarnában Tarnaörsig, és a Gyöngyös-patak Vámosgyörki szakaszán került horogra.

A horgászbeszámolókat saját adatgyűjtéseinkkel sikerült megerősíteni. A Tarnából 2010. október 19-én Tarnaörsnél (11. fkm) 2 példányt (Sallai), majd 2011. július 3-án Aldebrőnél (42. fkm), a közúti híd alatti kőszórásról egy 210 mm-es példányt (Sály és Szepesi) gyűjtöttünk.

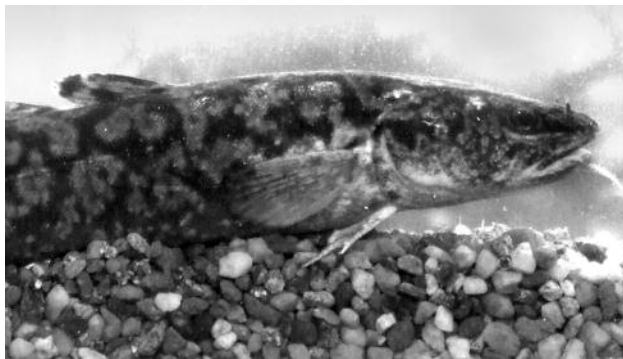
Az utóbbi években több beszámoló is arról szól, hogy a menyhal egyre nagyobb számban kerül elő az ország vizeiből. Feltételezések szerint ez összefüggésben van a gébfélék terjedésével, ami nem zárható ki, hiszen a tarka géb (*Proterorhinus semilunaris*) ugyancsak Aldebrőig hatolt fel a Tarnán, és már a folyami géb (*Neogobius fluviatilis*) is Kálnál jár (33. fkm).

Sály Péter, Szepesi Zsolt, Sallai Zoltán

MENYHAL (*LOTA LOTA* L.) AZ ÉR FOLYÓBAN

2011. május 29-én a Vácrátóti Botanikus kert vezetői által a Kárpát-medence botanikusai számára szervezett MÉTA túra résztvevőinek bemutatott halászatot rendeztünk az Ér folyó romániai szakaszán, a szalacsi (S lacea) hídnál.

A halászat során bodorka, domolykó, küsz, fenékjáró küllő, razbóra, ezüstkárász, naphal és tarka géb mellett sikerült két, egyenként 40 cm testhosszúságú menyhalat is zsákmányolni.

Menyhal az Érből (Wilhelm Ákos Sándor felvétele)

A menyhal mindaddig nem került elő az Érből, a környék horgászai sem ismerik, így nagy örömkünkre megállapíthatjuk, hogy egy új halfajjal gyarapodott az Ér folyó halfaunája.

Wilhelm Sándor, Wilhelm Ákos Sándor

NYÚLDOMOLYKÓ (*LEUCISCUS LEUCISCUS*) A ZAGYVÁBAN

A Zagyvából fogott nyúldomolykó (Sallai Zoltán felvétele)

2009. szeptember 3-án természetvédelmi szempontból értékes halfajok után kutattunk a Zagyvában. Jászfényszarunál, a Zsámbok felé vezető közúti híd felett mintegy 300 méterrel egy fiatal, nyúlánk, ezüstös színezetű halat sikerült fognunk, melyet félig alsó állású szája, valamint az oldalvonal mentén megszámlálható pikkelyek alapján nyúldomolykónak (*Leuciscus leuciscus*) határoztunk.

A faj a korábbi faunisztikai vizsgálatoknál nem került elő a Zagyvából, csak a vízrendszerhez tartozó Tarnában ismertük egy kisebb, elszigetelt populációját. További példányai sem a fentebbi, sem a lentebbi szakaszokról nem kerültek elő, ezért valószínűsíthető, hogy egy Tarnából származó, alkalmilag előforduló példányhoz volt szerencsénk. A halat a meghatározást és fotózást követően szabadon engedték. A soron következőkben nagyobb jelentőséget kapnak a nyúldomolykó előfordulásai, hiszen korábban már szerepelt a védett fajok listáján, és 2009-ben újra kikerült

a halászható és horgászható fajok köréből. Vélhetően hamarosan a természetvédelem oltalmát fogják élvezni a hazai populációi.

Sallai Zoltán, Juhász Tibor

KECSEGE (*ACIPENSER RUTHENUS*),
MÁRNA (*BARBUS BARBUS*), PADUC
(*CHONDROSTOMA NASUS*) ÉS MAGYAR
BUCÓ (*ZINGEL ZINGEL*) A ZAGYVÁBÓL

Az utóbbi években néhány olyan, korábban rendszeresen előforduló halfaj került elő ismét a Zagyvából, amely a múlt század végére gyakorlatilag eltűnt onnan, vagy legalábbis nagyon megritkult. Így például Túróczi Sándor kisszerszámos halász egy-egy kecsége (*Acipenser ruthenus*) zagyvarékasi fogásáról számolt be 2005. június 14-én és szeptember 30-án. Két évvel később, 2007. augusztus 29-én egy a folyóban évtizedeken át nem észlelt halat, magyar bucót (*Zingel zingel*) sikerült fognunk Jászberénynél.

A Zagyva Szolnoknál (Harka Ákos felvétele)

2011-ben két további faj került elő a Zagyvából, a márna (*Barbus barbus*) és a paduc (*Chondrostoma nasus*). Herman Ottó 1887-ben megjelent munkája, A magyar halászat könyve mindkét fajt említi a folyó halai között, és szóróluk Vásárhelyi Istvánnak A Zagyva halfaunája című, kéziratban ránk maradt dolgozata is, amely az 1960-as évek elején keletkezhetett. A márnáról a következőket írja Vásárhelyi: „Régebben Hatvanig fogták. Ma már csak a torkolat táján, Szolnok határában.” A paduc helyzetét kedvezőbbnek látja: „Régen és ma is elég gyakori. Úgy látszik, a szennyvizet legjobban bírja, mert állománya alig apad. Pásztótól Szolnokig gyűjtöttem.”

A kézirat keletkezését követő évtizedek során sokat romlott a helyzet, az 1980-as évektől folyó faunisztikai vizsgálatok egyik fajt sem találták a folyóban. Ezért volt meglepő, hogy a 2011. szeptember 28-án egy paduc és egy fiatal márna is hálónkba került a szolnoki vasúti híd közelében, és egy újabb példányát fogtuk a már említett magyar bucónak is. Megjelenésük összefüggésben lehet a vízminőség javulásával, az oxigéntartalom utóbbi évtizedben tapasztalt növekedésével.

Harka Ákos, Szepesi Zsolt

BÜKKALJÁN IS TERJED A SUJTÁSOS KÜSZ
(*ALBURNOIDES BIPUNCTATUS*)

Vásárhelyi István több bükkaljai patakából is jelezte a sujtásos küsz előfordulását, de az 1990-es években végzett faunisztikai felmérések során a Tarna és a Sajó közti területről nem került elő. Az aszályos időjárás és a források befogása miatt a bükkaljai patakok vízhozama jelentősen lecsökkent, ezért ezek a patakok már nem feleltek meg a sujtásos küsz igényeinek.

Változást a bükkábrányi lignitbánya megnyitása hozott. A bánya víztelenítése során a rétegvizet a Sályi- és a Kácsipatakba, valamint a Csincsébe vezetik. A megnövekedett vízmennyiség lehetőséget teremtett a sujtásos küsz állományának regenerálódására.

Az 1990-es években folytatott faunisztikai vizsgálatok ugyan nem mutatták ki a fajt a Bükkaljáról, egy töredékpulációnak azonban fenn kellett maradnia, mert 2003-ban a Kácsipatak Bükkábrány és Mezőnagymihály közötti szakaszán már jelentős állományát észleltük. Akkor a Csincséből még csak egyetlen ivadékot fogtunk (a Kácsipatak torkolatánál), de a megnövekedett vízsebesség valószínűvé tette, hogy

előbb-utóbb elterjed a patak középső szakaszán. Mátraaljai tapasztalataink alapján egy-két évre becsültük az ehhez szükséges időtartamot, ámde még 2009-ben sem fogtunk innen újabb példányt.

2011-ben a forrástól a torkolatig 12 mintavételi helyen vizsgáltuk a Csincsét. Ekkor már a Kácsipatak torkolatától viszonylag távol, Gelej fölött (6 példány) és Szentistván fölött (12 példány) is előkerült a sujtásos küsz. Általános elterjedésről azonban még nem beszélhetünk, mert a mintavételi helyen belül is csupán egy-egy 10 méteres szakaszcsoportról származott az összes egyed, de biztató, hogy már több korosztály is jelen van a patakban. A lassabb terjedést az magyarázhatja, hogy amíg a Mátraalján a befogadó patakok erős populáció-

iből indult ki a folyamat, a Csincse esetében egy mellékpatak alkalomszerűen lesodródó példányai-ból kellett benépesülnie az új élőhelynek.

Szepesi Zsolt, Harka Ákos

ÚJJÁÉLEDŐBEN A RÁKOS-PATAK HALFAUNÁJA

A Gödöllői-dombságból eredő, Budapesten Dunába ömlő Rákos-patak már csak betonozott medre miatt sem mondható természetközeli vízfolyásnak. Vizének szennyezettsége a '80-as és '90-es években olyan mértékű volt, hogy semmiféle hal nem maradt meg benne. Egy évtizede azonban biztató jelek mutatkoztak: a patak pesti, torkolatközei szakaszán két igénytelen faj, az ezüstkárász és a razbóra már megjelent.

A Rákos-patak betonozott medre (Szendőfi Balázs felvétele)

Az utóbbi években tovább javult a helyzet: 2009-ben a védett fenékjáró küllő (*Gobio gobio*) előfordulását, 2010-ben pedig a szintén védett vágócsík (*Cobitis elongatoides*) jelenlétét észleltem a patakban. 2011 őszén mintegy 8,5 km-re a torkolattól, a Fogarasi út hídja alatt egy újabb fajt találtam: a tarka gébet (*Proterorhinus semilunaris*, korábban *P. marmoratus*). Húsz perc alatt két tarka géb mellett négy vágócsík és elképesztő mennyiségű – kb. 150 darab – korábban fenékjáró küllőként számon tartott dunai küllő (*Gobio obtusirostris*) került a merítőhá-

lómba. Utóbbi faj a Dunában és annak több mellékvizében is fogyatkozóban van, ezért tömeges jelenléte (a másik védett hallal, a vágócsíkkal együtt) átértékelhető velünk eddigi ítéletünket a Rákos-patak természeti értékéről.

Szendőfi Balázs

TERJED AZ AMURGÉB (*PERCCOTTUS GLENII*) A BERETTYÓ VÍZGYŰJTŐJÉN

Az amurgéb a Tisza vízrendszerében az egyik leggyorsabb ütemben terjedő invazív faj. Hazai előfordulását elsőként Harka regisztrálta 1997-ben a Kiskörei-tározóból, az elmúlt évtizedben pedig számos kutató számolt be jelenlétéről és terjeszkedéséről a Tisza teljes hazai szakaszán és mellékvizében. 2008-ban – feltételezhetően emberi közvetítéssel – már a Balaton vízgyűjtőjében is megjelent. A külföldi és hazai szerzők is egyetértenek abban, hogy az amurgéb nemkívánatos faj vizeinkben, elszaporodva súlyos károkat tud okozni őshonos halfaunánkban.

2010. október 9-én elektromos mintavételi eszközzel halállomány-felmérést végeztünk a Berettyón, majd 2011 nyarán a folyó teljes hazai vízgyűjtőjén, többek között a Kálló-főcsatorna több szakaszán is. A Berettyó darvasi szakaszán (N47°06'04,58", E21°18'53,97") a mintázott 300 méteren 4 db, míg a Kálló-főcsatorna berettyóújfalui részén (N47°14'37,52", E21°30'05,69") egy 150 méteres szakaszon szintén 4 db amurgébet mutattunk ki. Az adatok azt bizonyítják, hogy a Berettyó északi vízgyűjtőjén már előrehaladt a faj terjedése, és ez a déli befolyókban is csak idő kérdése.

A faj további terjeszkedése a Berettyó teljes hazai szakaszán és vízgyűjtőjén is valószínű, ami ko-

Amurgéb a Kálló-főcsatornából (Antal László felvétele)

moly veszélyt jelent a vízgyűjtő őshonos stagnofil halaira, köztük a déli vízgyűjtő fokozottan védett lápi pócaira.

Antal László, Czeglédi István, Mozsár Attila, Halasi-Kovács Béla